

Mitä lukutaito-opettajan on hyvä tietää ja osata?

Taina Tammelin-Laine

Lähtöruutu-hankkeen päätösseminaari, Helsinki 25.11.2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Sisältö

- Miksi?
- Mitä?
- Miten?

Miksi?

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Lukutaito-opettajan pätevyys – onko aiheesta syytä keskustella?

■ Parikeskustelu, aikaa 5 min

- Mitä ajatuksia teissä herää, kun aiheena on lukutaito-opettajan pätevyys / lukutaito-opettajalle tarpeelliset tiedot ja taidot?
- Onko aiheesta syytä keskustella? Miksi? Miksi ei?

- Yleinen luulo: Lukutaito-opettajan voi toimia kuka tahansa, joka osaa itse lukea ja kirjoittaa suomea
- Keskustelua syytä olla, jotta tieto alan erityisyydestä lisääntyy
 - Opettajien arvostus ei muuten kasva

Mitä?

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Kuvauksia opettajille tärkeistä tiedoista ja taidoista

- Alfarådet (2013): Kompetensbeskrivning av lärare i grundläggande litteracitet för vuxna med andra modersmål än de nordiska
 - Description of teachers' competence in initial and functional literacy for adults with non-Nordic mother tongues (2013)
 - Suomennos tulossa
- Patsy Vinogradov (2013)
- EU-Speak 2 (tulossa)

Alfarådetin (2013) taitotietokuvaus

■ Perustana

- Molemminpuolinen kunnioitus (opettaja ↔ oppijat)
 - Myös oman äidinkielen tukeminen mahdollisuuksien mukaan
- Opetuksen merkityksellisyys ja mielekkyys
 - Opetuksen sisältö, suunnittelu, toteutus
 - Oppimateriaalien valinta
- Oppijoiden vastuu omasta oppimisestaan
 - Motivaatio, sitoutuminen, itsetunnon kehittyminen

Taitotiedon osa-alueet

- Luku- ja kirjoitustaito globaalista, paikallisesta ja henkilökohtaisesta näkökulmasta
- Aikuisen formaali oppiminen luovassa ja kriittisessä oppimisympäristössä
- Aikuisten oppimiseen/opetukseen soveltuvat materiaalit
- Suullisen viestintätaidon opettaminen ilman kirjoitetun kielen tukea
- Alkava ja funktionaalinen luku- ja kirjoitustaito
- Arkipäivän matematiikka (numeeriset taidot)

Luku- ja kirjoitustaito globaalista, paikallisesta ja henkilökohtaisesta näkökulmasta

- Opettaja hyödyntää käytännön opetustyössä eri **teorioita**, jotka liittyvät luku- ja kirjoitustaitoon (esim. psykologiasta, kielitieteistä, sosiologiasta ja kielipolitiikasta)
- Opettaja on tietoinen siitä, kuinka yksilön ja yhteiskunnan **arvot ja asenteet** luku- ja kirjoitustaitoa kohtaan vaikuttavat koulutusten suunnitteluun päättäjien tasolla (esim. kansallinen OPS) ja siten myös oppijoiden arkeen nyt ja tulevaisuudessa

Tiedot

■ Opettaja

- tietää, että luku- ja kirjoitustaidon käsite on kompleksinen, ja pystyy keskustelemaan luku- ja kirjoitustaidosta laajasti historiallisesta, kielipoliittisesta, sosiokulttuurisesta ja kielitieteellisestä näkökulmasta
- tietää, että **puhutun ja kirjoitetun kielen välillä** on sekä **yhtäläisyyksiä** että **eroja** niin yksi- kuin monikielisissä konteksteissa
- on tietoinen olemassa olevista **kirjoitusjärjestelmistä**, niiden historiallisesta kehityksestä, pääpiirteistä ja nykyisistä suhteista toisiinsa

Tiedot jatkuu

- tietää, kuinka **viestintätapojen muuttuminen** yhteiskunnassa vaikuttaa luku- ja kirjoitustaidon opetukseen
- tietää, kuinka yhteiskunnan näkemykset luku- ja kirjoitustaidosta ja monikielisyydestä vaikuttavat opetuksen sisältöön ja toteutukseen
- on luonut käsityksen siitä, miten oppijoiden **aiemmat kokemukset** kirjoitetun kielen käytöstä ja kouluopetuksesta sekä heidän **nykytilanteensa** (tarpeet, tavoitteet) vaikuttavat opetuksen sisältöön ja toteutukseen

Tiedot jatkuu

- on tietoinen psyykkisistä ja fyysisistä **oppimisen esteistä** (esim. PTSD) ja yleisistä näön ja kuulon vaikeuksista

Taidot

Opettaja

- hyödyntää esim. didaktiikkaa koskevissa päätöksissään jatkuvasti sitä tietoa, jota hänellä on luku- ja kirjoitustaidosta
- hyödyntää opetusta suunnitellessaan niitä tietoja, joita hänellä on yhteiskunnan asenteesta luku- ja kirjoitustaitoa kohtaan
- osoittaa ymmärtävänsä ja olevansa kiinnostunut oppijoiden taustasta ja nykytilanteesta ja käyttää niitä tietoja opetuksen suunnittelussa ja opetuksessa

Taidot jatkuu

- ymmärtää ja huomioi oppijoiden **äidinkielen taidon** vaikutuksen luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen toisella kielellä

Aikuisen formaali oppiminen luovassa ja kriittisessä oppimisympäristössä

- Ollessaan vuorovaikutuksessa oppijoiden kanssa opettaja osoittaa, että hänellä on **tietoa** ja **kiinnostusta** oppijoiden taustoista ja muuntaa heidän kiinnostuksen kohteensa oppimistavoitteiksi
- Opettaja **muokkaa** sisältöä ja opetusmenetelmiä oppijoiden tasolle soveltuviksi ja luo kannustavan ja luovan aikuisille suunnatun oppimisympäristön keräämällä jatkuvasti uutta tietoa ja **arvioimalla** omaa työskentelyään

Tiedot

Opettaja

- tietää aikuisen oppimisesta
- omaa ajantasaista tietoa oppijoiden sosiaalisesta, kulttuurisesta ja kielellisestä taustasta
- omaa ajantasaista tietoa asioista, jotka liittyvät oppijoiden tilanteeseen uudessa kotimaassa ja saattavat vaikuttaa opetuksen sisältöön ja oppimiseen

Tiedot jatkuu

- on tietoinen siitä, millaisia tekstejä oppijat kohtaavat arkielämässään
- tietää, miten selvittää ja analysoida oppijoiden luku- ja kirjoitustaidon kehitystä
- tietää, miten muokata oppimistavoitteita yhdessä oppijoiden kanssa

Taidot

Opettaja

- luo aikuisopetuksen periaatteisiin perustuvan oppimisympäristön ja käyttää aikuisopetuksen mukaisia opetusmetodeja
- tekee yhteistyötä tulkkien, omakielisten opettajien ja muiden oppijoiden äidinkieltä osaavien kanssa tukeakseen oppimista
- tukee oppijoiden äidinkielen taitojen käyttöä kohdekielen oppimiseen
- muuntaa oppijoiden tarpeet ja kiinnostuksen kohteet opetuksen tavoitteiksi

Taidot jatkuu

- asettaa oppimisen yleistavoitteet, osatavoitteet ja päivittäiset tavoitteet oppijoiden ymmärtämään muotoon
- käyttää opetusmetodeja, jotka tukevat oppijoiden **aktiivista** osallistumista ja omien kokemusten hyödyntämistä
- luo oppijoiden kanssa yhteisen metakielen, jota voidaan käyttää, kun keskustellaan opettamisesta ja oppimisesta
- **arvioi** omaa opetustaan ja oppijoiden kehittymistä sekä käyttämiään materiaaleja ja metodeja

Aikuisten oppimiseen/opetukseen soveltuvat materiaalit

- Opettaja osaa kriittisesti **analysoida, valita ja hyödyntää** relevanttia opetus- ja oppimismateriaalia ja **muokata** sitä oppijoiden toiveiden, tarpeiden ja nykyisen sekä tulevan tilanteen mukaan

Tiedot

Opettaja

- on tietoinen ajantasaisista oppimateriaaleista, jotka sopivat suullisen ja kirjallisen kielitaidon opettamiseen aikuisille
- tietää, kuinka kuvat, symbolit, tekstit, äänet ja muut oppijoiden arkielämässä esiintyvät merkit välittävät viestejä ja kuinka oppijat vastaanottavat niitä
- tietää kuvien ja visuaalisten tekstien komponenteista ja käytöstä

Tiedot jatkuu

- tietää helppolukuisia aikuisille soveltuvia tekstejä
- tietää tietotekniikasta ja digitaalisista välineistä sekä siitä, miten oppijat niitä käyttävät ja miten niitä voi hyödyntää opetuksessa

Taidot

Opettaja

- valitsee oppimateriaalin ja välineet ryhmän mukaan
- käyttää materiaalia, jota oppijat kohtaavat arjessaan
- valitsee materiaalia, joka haastaa oppijoita ja kannustaa kriittisyyteen tekstejä kohtaan
- kehittää ajantasaista materiaalia yhdessä esim. omankielisten opettajien ja oppijoiden kanssa
- opettaa systemaattisesti kuvien tulkitsemista ja tukee oppijoiden kuvanlukutaitoa

Taidot jatkuu

- osaa analysoida erityyppisiä tekstejä luettavuuden näkökulmasta
- osaa muokata tekstejä oppijoiden taitotasolle sopiviksi käyttämällä lukutaidon opetuksen menetelmiä ja luettavuuden periaatteita
- osaa analysoida multimodaalista materiaalia monikulttuurisesta aikuisten näkökulmasta käsin (esim. DigLin)
- hyödyntää opetuksessa yleisesti käytettyjä digitaalisia välineitä kuten älypuhelinta, tablettia ja älytaulua

Suullisen viestintätaidon opettaminen ilman kirjoitetun kielen tukea

- Opettaja kehittää yhdessä oppijoiden kanssa heidän suullista kielitaitoaan ilman kirjoitetun kielen tukea tai sen hyvin vähäisellä tuella, joka perustuu tuoreeseen **tutkimukseen** ja oppijoiden **kielellisiin resursseihin**, **kulttuuriseen taustaan ja viestinnällisiin tarpeisiin**

Tiedot

Opettaja

- tuntee puhutun kielen, sen rakenteen, kieliopin ja käytön/toiminnan
- tietää **fonologisen tietoisuuden** merkityksen
- omaa asiantuntemusta opittavan kielen suullisen kielitaidon kehittämis- ja opetusmetodeista (ääntäminen, prosodia, pragmatiikka, kielioppi ja sanasto) ilman kirjoitetun kielen tukea
- tietää soveltuvia sanastonoppimismetodeja
- tietää suullisen kielitaidon analysoinnista ja **arvioinnista**

Tiedot jatkuu

- tietää suullisen kielitaidon eri tasojen merkityksen yksilölle, ryhmälle ja kurssille
- omaa vertailevaa tietoa kulttuurisidonnaisista keskustelumalleista ja kielten rakenteista sekä keskustelujen piirteistä
- tietää sekä kasvokkain tapahtuvan että digitaalisen suullisen viestinnän malleista
- on tietoinen kielellisestä vallan osoittamisesta suullisissa viestintätilanteissa

Taidot

Opettaja

- käyttää metodeja ja materiaaleja, jotka on tarkoitettu suullisen kielitaidon opettamiseen ilman kirjoitetun kielen tukea tai sen vähäisellä tuella
- valitsee yhdessä oppijoiden kanssa soveltuvaa, oppimista tukevaa kuvallista ja muuta multimo-
daalista materiaalia, joka tukee ymmärtämistä
- käyttää metodeja, jotka kehittävät oppijoiden ääntämistä, prosodiaa, fonologista tietoisuutta ja suullisia viestintätaitoja

Taidot jatkuu

- käyttää omaa ja omakielisten opettajien asiantunte-
musta oppijoiden äidinkielen äännesysteemistä, kun
räättälöi yksilöllisiä opittavan kielen ääntämis-
harjoituksia
- käyttää opetuksen lähtökohtana **autenttisia**
keskustelutilanteita, joita oppijat kohtaavat arjessaan
- kehittää systemaattisesti oppijoiden käytännön
viestintätaitoja ja selventää ja käsittelee kulttuurisesti
hyväksyttäviä keskustelukeinoja vertailevasta
näkökulmasta käsin

Taidot jatkuu

- käyttää ja valitsee **arviointitapoja**, jotka keskittyvät sekä sisältöön muotoon
- käyttää opetuksessa digitaalista mediaa kuten älypuhelinta, tablettia, tietokonetta ja älytaulua

Alkava ja funktionaalinen luku- ja kirjoitustaito

- ❏ Opettajalla on **teoreettista** ja **pedagogista** tietoa luku- ja kirjoitustaidon kehittymisestä **ensikiielellä** ja **opittavalla kielellä**
- ❏ Tuon tiedon hän muuntaa aikuisille sopivaksi, haastavaksi ja viestintään perustuvaksi luku- ja kirjoitustaidon oppimisympäristöksi hyödyntämällä multimodaalisia tekstejä, joiden sisältö heijastaa **oppijoiden arkea** ja on heille siten mielekästä

Tiedot

Opettaja

- tietää teorioista, jotka koskevat luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä ensimmäisellä ja toisella kielellä
- tietää yhtäläisyyksistä ja eroista kirjoitetun kielen kehittämisessä lapsilla, nuorilla ja aikuisilla sekä ensimmäisellä että toisella kielellä
- tietää keskeisimmät käsitteet, joita käytetään luku- ja kirjoitustaidon tutkimuksessa
- on tietoinen yhteydestä, joka vallitsee seur. tekijöiden välillä: suullinen kielitaito ja se, millä kielellä ja miten luku- ja kirjoitustaitoa opetetaan

Tiedot jatkuu

- on tietoinen erilaisista kirjoitusjärjestelmistä ja nykyisistä opittavan kielen kirjoittamiskäytännöistä
- tietää, kuinka kirjoitettu kieli, ääni, kuvat ja muut semioottiset merkit vaikuttavat toisiinsa viestinnässä
- ymmärtää, että kirjoitetun kielen tietoisuuden kehittyminen on edellytyksenä jatkuvalla luku- ja kirjoitustaidon kehittymiselle
- tietää sekä psykolingvistisiä että sosiokulttuurisia **lukustrategioita** (bottom-up/top-down, synteettinen/analyttinen, äänne/kokosana) ja kuinka niitä voidaan opetuksella tukea

Tiedot jatkuu

- tietää, kuinka alkavaa luku- ja kirjoitustaitoa voi kehittää ja käyttää yhteiskunnan eri alueilla ja oppijan **arkielämässä**
- tietää yleisiä dysleksian ja muiden sellaisten psyykkisten ja fyysisten oppimisen esteiden tunnusmerkkejä, jotka voivat vaikuttaa luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen

Taidot

Opettaja

- järjestää luovan kirjoitetun kielen ympäristön, jossa on metalingvististä keskustelua ja tukea kaikilla niillä kielillä, joita oppijat puhuvat
- selvittää oppijoiden äidinkielestä puhutun ja kirjoitetun kielen roolin ja luonteen sekä lukusuunnan ja oppijan taustoista esim. perheen luku- ja kirjoitustottumukset
- käyttää luku- ja kirjoitustaidon opetuksen perustana monenlaisia **multimodaalisia** materiaaleja, jotka soveltuvat aikuisten viestintätarpeisiin ja arkielämään

Taidot jatkuu

- kehittää systemaattisesti oppijoiden tietoisuutta kirjoitetusta kielestä, jotta lukemisen idea löytyisi
- analysoi aikuisten toisen kielen oppijoiden kirjoitetun kielen kehittymistä
- käyttää aiemmin testattuja opetusmenetelmiä mutta muokkaa ja soveltaa niitä kunkin oppijan tarpeisiin, oppimistyyliin ja taitotasoon sopiviksi
- keskittyy luku- ja kirjoitustaidon tarpeellisuuteen viestintävälineinä niissä ympäristöissä, joita oppijat kohtaavat

Taidot jatkuu

- suunnittelee, toteuttaa ja arvioi luku- ja kirjoitustaidon opetusta yhdessä oppijoiden kanssa ja heidän tarpeensa huomioiden
- seuraa, tukee ja arvioi jokaisen oppijan kirjallisten taitojen kehittymistä motoristen taitojen sekä kognitiivisten ja viestinnällisten taitojen näkökulmasta
- ohjaa oppijoita niiden luku- ja kirjoitusstrategioiden kehittämisessä, joita heidän tarvitsee osata käyttää itsenäisesti arjessaan
- kysyy neuvoa esim. erityisopettajilta ja alkuopettajilta ja tarvittaessa tekee yhteistyötä heidän kanssaan

Arkipäivän matematiikka (numeeriset taidot)

- Kehittäessään viestintään perustuvia matemaattisia taitoja opettaja käyttää opetuksen perustana oppijoiden käytännön kokemuksia matemaattisista tilanteista
- Opetettavia taitoja muokataan oppijoiden arkielämän tarpeiden, yhteiskunnan asettamien vaatimusten ja oppijoiden jatko-opintosuunnitelmien mukaan

Tiedot

Opettaja

- tietää ja osaa selittää arkipäivän matematiikan käsitteen
- tietää oppijoiden käytännön kokemuksista matemaattisissa tilanteissa ja kuinka he selviytyvät niistä
- on tietoinen dyskalkuliasta ja siitä, miten se voi vaikuttaa matematiikan oppimiseen
- tietää matematiikan perustaitojen oppimisesta aikuisopetuksen näkökulmasta

Tiedot jatkuu

- on tietoinen siitä, miten yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskut sekä prosentit ja murtoluvut ilmenevät käytännön elämässä
- tietää aikuisopetukseen soveltuvista menetelmistä, joita käytetään opetettaessa ymmärtämään määriä ja kuvioita, mittayksiköitä, kellonaikaa, geometrisia muotoja, kaavioita, taulukoita ja erilaisia tilastotietoja
- tietää aikuisille suunnattuja matematiikan perustaitojen oppimateriaaleja
- tietää matematiikkaan sisältyvistä kielellisistä elementeistä

Taidot

Opettaja

- järjestää sellaisen oppimisympäristön ja käyttää sellaisia opetustapoja, jotka tukevat oppijoita saavuttamaan ne matematiikan perustaidot, joita he tarvitsevat opinnoissaan ja arjessaan
- järjestää sellaisen oppimisympäristön, joka perustuu oppijoilla jo oleviin käytännön matematiikan taitoihin, kohentaa niitä taitoja ja innostaa oppijoita käyttämään taitojaan arjessa
- käyttää sellaisia opetusmetodeja, jotka kehittävät oppijoiden suullista kykyä keskustella matematiikasta

Taidot jatkuu

- osaa analysoida aikuisten toisen kielen oppijoiden matemaattisten taitojen kehittymistä
- suunnittelee, toteuttaa ja arvioi matematiikan opetustaan
- seuraa, tukee ja arvioi jokaisen oppijan edistymistä yksilöllisesti
- tarvittaessa tekee yhteistyötä omakielisten opettajien tai erityisopettajan kanssa

Patsy Vinogradovin (2013) esittämä kuvaus (tiivistelmä)

- Kouluttajat tarvitsevat tietoa
 - pakolaisista ja muista maahanmuuttajista
 - oppijoiden lukutaitotasotyypeistä
 - lukutaidosta lapsuudessa vs. aikuisuudessa
 - “aloittelevista” (*emergent*) lukijoista
 - toisen/uuden kielen oppimisesta
 - tärkeimmästä tutkimuksesta
 - lukemisen osa-alueista
 - lukutaidon opettamisen eri metodeista
 - yhteyksistä 1. ja 2. kielen luku- ja kirjoitus-
taidon välillä

EU-Speak 2

- 1,5 vuoden EU-hanke, jonka tavoitteena
 - kartoittaa niitä taitotietoja, joita luku- ja kirjoitustaidon opettajilla on ja jotka he kokevat tärkeiksi
 - luoda ja pilotoida verkossa opintopiirinä toteutettava opintomoduli tietystä aiheesta

Kyselytutkimus taitotiedoista

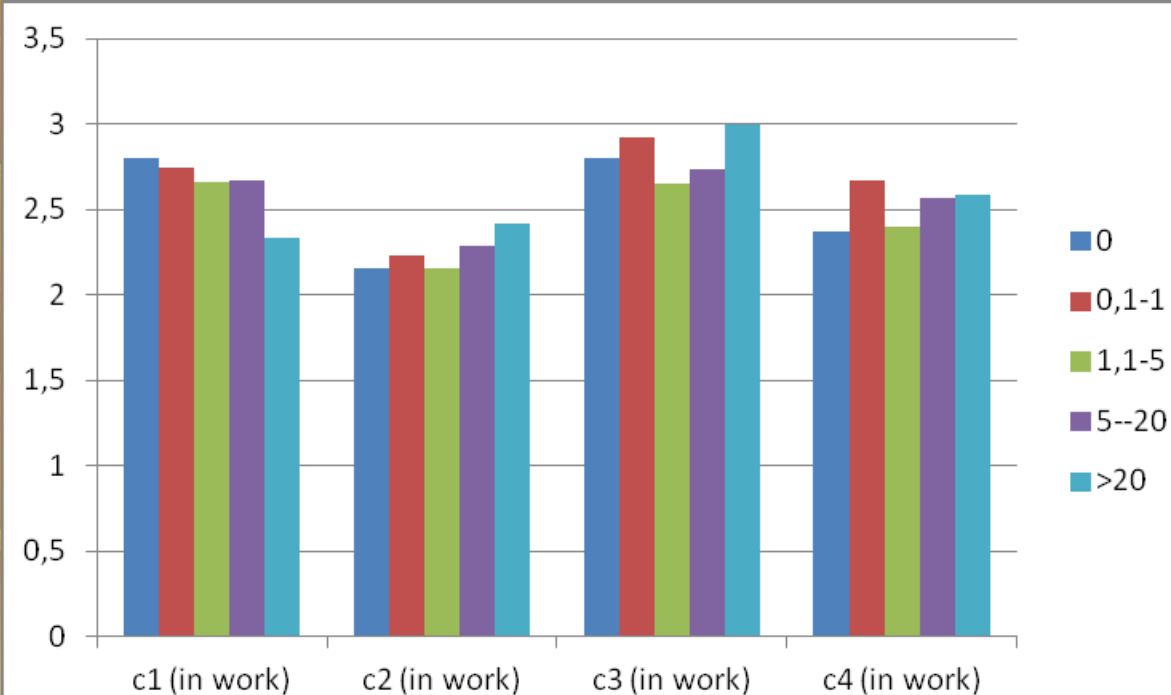
- Yhteensä 308 osallistujaa Alankomaista, Australiasta, Espanjasta, Iso-Britanniasta, Kanadasta, Saksasta, Suomesta (66), Yhdysvalloista
- Kyselyn perustana Alfarådetin taitotietokuvaus, vain numeeriset tiedot jätettiin tarkoituksella pois kyselystä

Kyselytutkimus taitotiedoista jatkuu

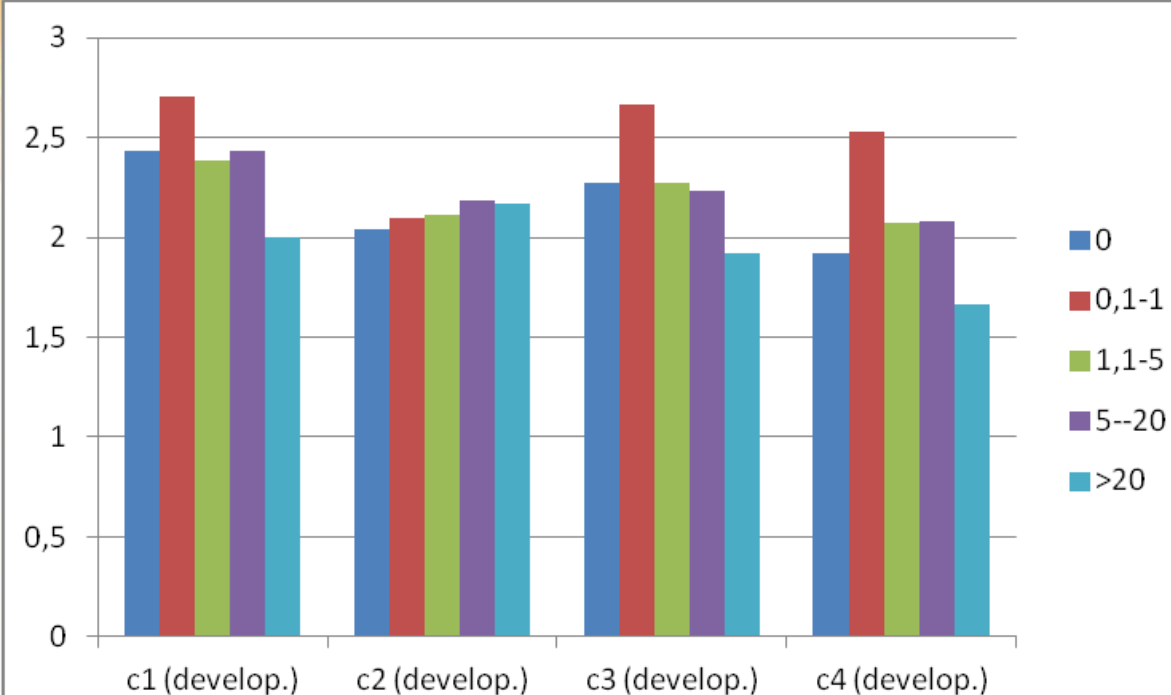
- Asteikolla 1–4 (1 = ei ollenkaan tärkeää, 4 = todella tärkeää)
 - tärkeimpänä pidettiin kohdan Aikuisten oppimiseen/opetukseen soveltuvat materiaalit taitotietoja (ka. noin 2,42)
 - vähiten tärkeimpänä pidettiin kohdan Luku- ja kirjoitustaito globaalista, paikallisesta ja henkilökohtaisesta näkökulmasta taitotietoja (ka. noin 2,17)

C1: Opettaja on tietoinen ajantasaisista oppimateriaaleista, jotka sopivat suullisen ja kirjallisen kielitaidon opettamiseen aikuisille

C2: Opettaja tietää tietotekniikasta ja digitaalisista välineistä sekä siitä, miten oppijat niitä käyttävät ja miten niitä voi hyödyntää opetuksessa

C3: Opettaja käyttää materiaalia, jota oppijat kohtaavat arjessaan

C4: Opettaja pystyy analysoimaan erilaisia ajantasaisia materiaaleja ja varmistamaan niiden sopivuuden oppijoiden lukutaitotasolle

Mikä on tärkein tieto/taito, mitä lukutaito-opettaja tarvitsee?

- Parikeskustelu, aikaa 5 min
 - Nimetkää yksi tieto tai taito, joka on mielestänne tärkein lukutaito-opettajan työssä. Miksi päädyitte kyseiseen valintaan?

Miten?

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

- Lukutaito-opettajilla moninaiset tiedot ja taidot, jotka saavutetaan monien vaihtoehtoisten polkujen kautta
- Vakiintunutta tutkintoon sisältyvää koulutusta ei vielä ole
- Täydennyskoulutuksen vähyys vs. tarve

- LESLLA (www.leslla.org)
- EU-Speak 2 -pilotti (osallistujia kaivataan)
- Omaehtoinen
 - tutkimukseen tutustuminen
 - seminaareihin ja konferensseihin osallistuminen
 - verkostoituminen

Lähteet

- NVL (Nordiskt nätverk för vuxnas lärande) 2013. *Kompetensbeskrivning av lärare i grundläggande litteracitet för vuxna med andra modersmål än de nordiska*. Saatavilla <http://www.nordvux.net/content/id/1232/kompetensbeskrivning-av-larare-i-grundlaggande-litteracitet-for-vuxna-med-andra-modersmal-an-de-nordiska> (englanniksi ja ruotsiksi)

- Vinogradov, P. 2013. *Professional learning across contexts for LESLLA teachers: The unlikely meeting of adult educators in kindergarten to explore early literacy instruction.* Minneapolis: University of Minnesota.

Muuta luettavaa

- Tammelin-Laine, T., Nieminen, L. & Martin, M. (toim.) 2013. *Proceedings of the 8th Symposium on Low-educated Second Language and Literacy Acquisition (Jyväskylä 2012)*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. Saatavilla osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/41907>

Kiitos

taina.a.tammelin-laine@jyu.fi